

Maráz, Karel

Falza pečetí Jana Lucemburského

In: Maráz, Karel. *Pečetí Jana Lucemburského*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2007, pp. 49-55

ISBN 9788021044913

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123754>

Access Date: 05. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IV. FALZA PEČETÍ JANA LUCEMBURSKÉHO

Závěrečná část práce o pečetích Jana Lucemburského, pojednávající o falzech pečetí Jana Lucemburského, by měla zcela logicky zahrnovat také zmínku o údajném Janově pečetidle uloženém dnes ve sbírkách pražského Národního muzea. Tomu již ale byla věnována dostatečná pozornost v předchozím textu, navíc je nejpravděpodobnější, že se jedná spíše o historizující předmět 19. století než moderní falzum. Je jistě možné a snad i pravděpodobné, že falz pečetí Jana Lucemburského může existovat více, byť zatím nejsou známa, než bude uvedeno na následujících rádcích. Pak to ale velmi pravděpodobně budou jednotliviny. Já bych zde chtěl obrátit pozornost na dnes již známá falza pečetí Jana Lucemburského, která tvoří pozoruhodný celek. Ten pochází z 15. století a dodnes fyzicky existuje. Tyto padělky jsou nesmírně zajímavé zejména tím, kdo je dal zhotovit a proč. Jedná se o šest padělků jezdecké Janovy pečeti (obr. 14), které ovšem vznikly otiskem jednoho padělaného typáře a pět falz Janových sekretů (obr. 19), přičemž také ty vznikly otiskem falza jednoho sekretního typáře a slouží coby rubní pečeti k falzům jezdeckým. Tuto poměrně rozsáhlou skupinu můžeme nazvat rožmberská falza pečetí Jana Lucemburského.²²⁰

Padělky vznikly v 15. století zcela nepochybně z iniciativy Oldřicha II. z Rožmberka (1403–1462). V literatuře již byla Oldřichově falzátorské činnosti věnována nemalá pozornost, převážně ovšem po stránce diplomatické,²²¹ neboť Oldřich si nechal zhotovit falza tří desítek listin a listů českých králů (nejen tedy Jana Lucemburského) i jedno listinné falzum šlechtické. O pečetích k nim připevněných byla učiněna vždy pouze poměrně stručná zmínka v edicích či literatuře, povětšinou se omezující na konstatování jejich pravosti.²²² Skutečnost je ale jiná. Krom tří výjimek jsou všechny ostatní pečeti padělky, což z ní činí počtem 16, resp. 19 kusů asi největší středověkou falzátorskou akci v českých zemích. Rovněž žádná z domnělých pečetí Jana Lucemburského (falza pečetí hlásící se k ostatním osobám nechávám pochopitelně nyní stranou pozornosti – zájemce se o nich může poučit jinde)²²³ – přivěšených k padělaným pergamenovým listinám není pravá.

Protože listiny s pečetěmi k sobě neoddělitelně patří, musím věnovat pozornost také jim. Vycházet přitom budu chronologicky podle dat, k nimž se falza hlásí. Šest padělaných pergamenů s pečetěmi vydaných údajně králem Janem pro Rožmberky, jmenovitě pro Petra I.

220 Srov. k tomu M a r á z , K.: *Česká jezdecká I*, s. 123–132. Označení za *rožmberská* považuji za vhodné proto, že byla nesporně zhotovena pro potřeby nejpřednějšího šlechtice Českého státu, Oldřicha II. z Rožmberka (žil v letech 1403–1462). Srov. níže v textu.

221 Srov. zejména S c h m i d t , V.: *Die Fälschung von Kaiser und Königsurkunden durch Ulrich von Rosenberg*. MVGDDB 32, 1894, s. 317–337, 33, 1895, s. 181–203, M a r e š , F.: *Padělané diplomy rožmberské*. ČCH 1, 1895, s. 371–384, R y n e š o v á , B. (ed.): *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I*. Praha 1929, s. 236–275, Š i m k o v á , M.: *Rožmberská kancelář na přelomu 15. a 16. století. Rožmberská falza*. Brno 1976, diplomová práce na FF MU (dříve UJEP), K r á l í k o v á , J.: *Kancelář Oldřicha z Rožmberka a její písemnosti z let 1418–1462*. Praha 1977, disertační práce na FF UK v Praze. J. Králíková ale falzům v práci nevěnuje pozornost.

222 Srov. k tomu můj článek M a r á z , K.: *K problematice padělání pečetí na sklonku středověku. Sfragistický příspěvek k falzům Oldřicha II. z Rožmberka*. SAP 48, 1998, s. 49–103, M a r á z , K.: *Falzátor listin a pečeti. Příspěvek k portretu Oldřicha II. z Rožmberka*. DAS 21, č. 3/1999, s. 17–21.

223 M a r á z , K.: *K problematice*, s. 49–103 a M a r á z , K.: *Falzátor*, s. 17–21.

z Rožmberka a většinou i pro jeho nástupce, se hlásí k následujícím datům: 24. dubna 1325 – Jan Lucemburský dovoluje Petrovi I. z Rožmberka a jeho nástupcům, aby pořizovali o svých statcích i mimo suché dny a aby se dali zastupovat na zemském soudě,²²⁴ 28. srpna 1329 – Jan Lucemburský dává Petrovi I. z Rožmberka a jeho nástupcům milost, že nemusí platit více než 300 kop grošů pražských královské berně,²²⁵ 17. září 1333 – Jan Lucemburský potvrzuje Petrovi I. z Rožmberka a jeho nástupcům dvě listiny krále Přemysla Otakara II. z roku 1264,²²⁶ 1333 (bez přesnější datace) – Jan Lucemburský potvrzuje Petrovi I. z Rožmberka a jeho nástupcům všechna privilegia a práva, daná Rožmberkům českými panovníky,²²⁷ 13. ledna 1334 – Jan Lucemburský obnovuje a potvrzuje na žádost Petra I. z Rožmberka některé královské listiny a dovoluje Rožmberkům předkládat vidimáty místo originálních listin (!),²²⁸ 6. ledna 1336 – Jan Lucemburský dává Petrovi I. z Rožmberka zdarma v doživotní držení hrad Zvíkov se vším zbožím.²²⁹ U všech falz pečeti Jana Lucemburského se autoři domnívají, že jsou pravé, nebo je alespoň neoznačují za padělky. Pouze M. Šimková dvě z nich s největší pravděpodobností prohlásila za padělané, a to u listin hlásících se k datu 13. ledna 1334 a 6. ledna 1336, avšak důvody proč de facto neuvedla.²³⁰

Více pozornosti musíme věnovat domnělému originálu listiny datovanému 24. dubna 1325. Ten byl totiž badateli považován nikoli za padělek, ale za zpadělanou listinu pomocí interpolace. F. Mareš²³¹ i B. Rynešová²³² shodně tvrdí, že listina vznikla zpaděláním jiného pergamenu téhož data, jehož původní text je zachován v opise Marienthalského kodexu. Také M. Šimková²³³ označuje tento pergamen za falzum, které ovšem nejlépe odpovídá skutečným Janovým listinám. Udává, že původní text ze skutečně pravé Janovy listiny byl vymazán a nahrazen textem novým. Původní Janův originál byl totiž vydán pouze pro samotného Petra I. z Rožmberka a nikoliv také pro jeho potomky. Všichni badatelé se shodují na pravosti jezdecké pečeti přivěšené na proužku pergamenu k listině.²³⁴ Na první pohled vypadá toto tvrzení zcela logicky. Jestliže bylo původní písmo listiny odstraněno a nahrazeno novým, bylo by pochopitelné, že listina zůstala opatřena původní pravou Janovou pečeti. To je logické, jenže tomu tak není. Na pergamenovém proužku je k této

224 SOA v Třeboni, Cizí rody, sig. z Rožmberka 3/1. *Listář I*, s. 239–240, č. 353.

225 SOA v Třeboni, Cizí rody, sig. z Rožmberka 3/4a, *Listář I*, s. 240–241, č. 354.

226 SOA v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vs. Český Krumlov I 3K beta č. 3a, *Listář I*, s. 241–242, č. 355. Paradoxně obě potvrzené listiny Přemysla Otakara II. jsou známy pouze z tohoto listinného falza a bylo bezpečně prokázáno, že jsou obě také padělky Oldřicha II. z Rožmberka. Obě přinesla v plném znění in: *Listář I*, s. 236–239, č. 351 a 352 a Šebánek, J. – Dušeková, S. (edd.): *CDB VI*, Prague 1974, s. 615–617, č. 414, s. 617–618, č. 414* a *CDB VI*, s. 631–632, č. 425, s. 632–633, č. 425*.

227 SOA v Třeboni, Cizí rody, sig. z Rožmberka 3/5a, *Listář I*, s. 242–243, č. 356.

228 SOA v Třeboni, Cizí rody, sig. z Rožmberka 3/6a, *Listář I*, s. 243–244, č. 357.

229 SOA v Třeboni, Vs. Orlík nad Vltavou, sig. I A alfa č. 5, *Listář I*, s. 244–245, č. 358.

Poslední z falz na jméno Jana Lucemburského urovnává spor o přednost mezi opavským knížetem Bolkem a Petrem I. z Rožmberka, přičemž Jan uznává příbuzenství Rožmberků s římským rodem Orsini. *Listář I*, s. 245, č. 359. Toto falzum je však dnes zachováno pouze jakožto německý překlad v tzv. Heermannově Rožmberské kronice a je navíc z mladší než Oldřichovy doby. Srov. k tomu Maráz, K.: *K problematice*, s. 53, resp. 53, pozn. 22. Kubíková, A.: „Výpověď krále Jana“ z jiného úhlu z jiného úhlu pohledu. In: Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka. Sborník příspěvků MZA v Brně. Nová řada 8 (edd. K. Smutná a kol.). Brno 2000, s. 129–136.

230 Šimková, M.: *Rožmberská kancelář*, s. II, stejně tak je označuje za padělky v tabulce na s. 21.

231 Mareš, F.: *Padělané diplomy*, s. 374.

232 *Listář I*, s. 239.

233 Šimková, M.: *Rožmberská kancelář*, s. II–12.

234 Mareš, F.: *Padělané diplomy*, s. 374, *Listář I*, s. 240, Šimková, M.: *Rožmberská kancelář*, s. 21, resp. s. 149.

listině přivěšeno pečetní falzum. Dnes asi těžko zjistíme, co se s původní pečetí stalo. Jako nejpravděpodobnější se jeví její zničení či prostě ztráta. Domněle pravá jezdecká pečeť Jana Lucemburského je napodobeninou V. typu, a tedy nejčastějšího typu Janovy královské jezdecké pečeti, nejčastějšího nejen v bývalém rožmberském archivu, ale i nejčastějšího Janova typu vůbec. Je tedy nabíledni, že se právě tento nejhojněji dochovaný typ stal předlohou k vyrytí falešného typáře.²³⁵

Než snesu důkazy pro podvrženost jezdecké pečeti na listinném falzu údajně z 24. dubna 1325, poukáži nejdříve na shodné znaky s originálem pečeti. Falzum i originál mají kulatý tvar o velikosti 93 mm, resp. 94 mm,²³⁶ zachycují rytíře v plné zbroji na koni jedoucího heraldicky vlevo. Jezdec třímá v pravici tasený meč zasahující do prostoru legendy, v levici drží čtvrcený štít s českým (první a čtvrté pole) a lucemburským (druhé a třetí pole) lvem a uzdu koně. Hlavu rytíři chrání kbelíková přilba s klenotem orlího křídla zasahujícím do prostoru legendy. Ozbrojenec je oděn do drátěné košile, přes níž má oblečen plášť (varkoč). Do pečetního pole vlají od přilby přikryvadla. Součástí zbroje jsou náramenní štítky s figurami českých a lucemburských lvů. Kůň je pokryt čabakou opět s lucemburskými (druhé a třetí pole) a českými (první a čtvrté pole) lvy. Na pleci koně se nachází opět gotický čtvrcený štítek, v němž zřejmě i na padělku byli čeští a lucemburští lvi (figury jsou dnes u falza obtížně rozlišitelné).

Originál od falza bezpečně odliší několik velmi dobře patrných rozdílů, např. legenda. Ta, sevřená u originálu do perlovců – které však u falza spíše připomínající silné linky – provázených tenkými linkami, je vyryta smíšeným majuskulním písmem – u falza dosti neobratným – a zní: IOHANN – ES DEI GRAT – IA REX BOEMIE AC L – VCEMBVRGENSIS COMES u originálu, resp.: IOHANN – ES DEI GRAT – IA REX BOEMIE AC L – VCEMBVBGENSIS (sic!) COMES u falza.²³⁷ Písmena nejsou u domnělého originálu umístěna na tenké lince a poněkud „skáčí.“ Tvar „*Lucembubgensis*“ je pochopitelně nesmyslný a na žádné pravé Janově pečetě se nevyskytuje. Dále upoutá klenot jezdce. V obou případech se sice jedná o složené orlí křídlo, odlišný je ovšem počet per – 17 u falza proti 12 na originálu pečeti. Disproporci lze najít i v jejich šířce či tloušťce, kdy u originálu jsou silnější a navíc mají středový řapík. Zaujme také odlišná orientace klenotu. Na Janově pravé pečetě dodržuje krásné zakulacený tvar, klenot je připevněn na přilbu uprostřed a jeho špice míří doprostřed dříku písmena „I“ slova „*Iohannes*“ v legendě. Falzum má naopak klenot posunut značně dozadu vzhledem ke středu přilby a jeho špice je poněkud zúžená, protože by, při dodržení zakulaceného tvaru, orlí křídlo nutně opustilo prostor legendy a celé pečeti. Důsledkem toho je i jiná prostorová orientace vzhledem k písmu legendy. U domnělého originálu směřuje špice klenotu nad písmeno „I“ slova „*Iohannes*,“ což je nepochybně následkem posunutí celého klenotu a připevnění k přilbě nikoliv v polovině složeného orlího křídla, nýbrž přibližně v jeho první čtvrtině až třetině.

Meč jezdce je u padělky kratší. Zasahuje sice do prostoru legendy, ovšem přibližně pouze do jeho poloviny, zatímco u originálu se špička meče téměř dotýká vnějšího perlovce. Navíc meč u domnělého originálu je tenší a ve své horní třetině i poněkud prohnutý. Nestejný úhel svírá také ruka jezdce, která jej třímá.

235 K dochování této Janovy pečeti na listinách vydaných pro Petra I. z Rožmberka a uložených v bývalém rožmberském rodinném archivu – srov. Kubíková, A.: *Nejstarší dochovaný soupis rožmberských listin*. AČ 47, 1997, s. 76, č. 1, s. 77, č. 3, 4, 5B, 6, 8, s. 78, č. 10, 11, 13, 14, 15, s. 79, č. 16, 20, s. 80, č. 21–23, s. 81, č. 25–28, s. 82, č. 31, 32, 34.

236 U falza totiž chybí vnější tenká linka, která doprovází vnější perlovec.

237 Vyobrazení otisku padělané jezdecké pečeti in: Š i m k o v á , M.: *Rožmberská kancelář*, s. 149, resp. M a r á z , K.: *Česká jezdecká pečeť III*, č. 28 (nestránkováno).

Štít rytíře je u falza opticky více protažený, chybí mu ukončení paty štítu do dolní špice. Jde tedy spíše již o štít španělský (i když ne v čisté formě), což podporuje hypotézu o vyrytí falza v 15. století, tedy v době Oldřicha II. z Rožmberka.²³⁸ Nepříliš povedeně zobrazené jsou figury lvů na štítu i čabrace – především jejich zadní nohy nevykazují anatomičnost – lev jakoby „seděl“ na spodní zadní noze.

Plášť ozbrojence má na falzu daleko nižší spodní lem. Prozrazuje také to, že falzátor ani napodoboval zřejmě nepříliš dobře dochovanou pečeť. Spojil totiž plášť a přední díl sedla v jeden celek, takže postava rytíře má na falzu nepříliš lichotivé břicho. Poněkud odlišné jsou i záhyby řasení pláště.

Kůň na falzu působí protáhlejším dojmem, což je patrné především na jeho zadku, který tvoří u originálu kulatý půloblouk. Žíně ocasu jsou na originále více vztyčeny – ocas je nesen výše. Šíje koně vykazuje u originálu krásně kulatý půloblouk, přičemž hlava je umístěna níže. Naprosto odlišné je řasení cípů čabraky, a to zejména předního dílu. Konce cípů u falza jsou méně propracované, neostře, kratší a splývají se základní masou vosku pečeti.

Reliéf jezdce i koně je na některých místech u falza značně vyšší než u originálu. Základní masa pečetního vosku je přitom silnější než u pravých pečeti Jana Lucemburského. To by ovšem samo o sobě, bez přihlídnutí k rozdílům výše uvedených, pochopitelně nemuselo být ještě důkazem padělků.

Porovnáním tohoto nepochybného falza s dalšími pěti otisky jezdeckých pečeti, přivěšených shodou okolností vždy pomocí pergamenového proužku k ostatním uvedeným padělkům listin, zjistíme totožnost všech exemplářů. Znamená to, že Oldřich II. z Rožmberka si musel opatřit rytce, který mu zhotovil typář – napodobeniny Janovy jezdecké pečeti.²³⁹ Rožmberk tento typář neváhal bez skrupulí použít nejméně u šesti dodnes dochovaných padělaných pergamenů.²⁴⁰

238 Španělský štít se sice ojediněle v českém prostředí vyskytuje již ve 14. století, ale jeho hlavní obliba přichází teprve ve století 15. Srov. k tomu např. K r e j č í k o v á , J. – K r e j č í k , T.: *Základy*, s. 32, resp. K. S c h w a r z e n b e r g , K.: *Heraldika*. Uherské Hradiště 1992, 2. vydání, s. 46.

239 F. Mareš vyslovil soud pouze o pravosti pečeti přivěšené k listině datované 24. dubna 1325, nicméně ani o ostatních netvrdí, že by byly falzy. Srov. M a r e š , F.: *Padělané diplomy*, s. 374, resp. 373, 375 a 380. B. Rynešová všechny údajné Janovy pečeti pokládá za pravé. Srov. *Listář I*, s. 240 – 245. M. Šimková s velkou dávkou pravděpodobnosti označuje za falza pouze exempláře pečeti u listin opatřených datem 13. ledna 1334 a 6. ledna 1336 SOA v Třeboni, Cizí rody, sig. z Rožmberka 3/6a, resp. Vs. Orlík nad Vltavou, sig. I A 5. Nepředkládá ovšem žádný důkaz, usuzuje tak zřejmě – soudě podle formulace – pouze na základě použití vosku zelené barvy, z něhož jsou otisky vyhotoveny. Srov. Š i m k o v á , M.: *Rožmberská kancelář*, s. 10–11, resp. 21. Použití vosku zelené barvy u Janových pečeti samo o sobě nemůže být důkazem pro falzum, neboť Jan skutečně zeleného vosku při pečeti používal, zejména u sekretů, ale i u jezdeckých pečeti, i když zřejmě pouze III. typu. Srov. např. listinu ze SOA v Třeboni, Vs. Orlík nad Vltavou, sig. I A 4/1 a kapitolu I. E. *Shrnutí nejdůležitějších vnějších znaků pečeti Jana Lucemburského a několik poznatků ke strídání typářů*.

240 Pro vznik pečetidla v 15. století krom použití španělského štítu hovoří mj. také to, že jsou pečetní falza – otisky padělaného typáře – k listině vždy přivěšeny pomocí pergamenového proužku. To samo o sobě pochopitelně není důkazem falza, neboť některé Janovy nesporné pravé pečeti jsou rovněž přivěšeny k listinám tímto způsobem. Janova kancelář však většinou používala niti různé barvy, kdežto přivěšování pečeti na pergamenovém proužku je typické pro 15. století, ač např. i kancelář Oldřicha II. z Rožmberka občas používala niti a šňůr. V 15. století ovšem již v přivěšování pečeti k listině v českých zemích jednoznačně převládá pergamenový proužek. Je tedy evidentní, že Oldřich použil při paděláních způsob typický pro jeho dobu – tedy 15. století. Srov. k tomu i doktorandskou práci M a r á z , K.: *Pečeť na Moravě na konci středověku a počátku novověku. (Příspěvek k poznání pečeti olomouckých biskupů a moravské šlechty v období 1471–1526.)*. Brno 2001, doktorandská práce na FF MU, zejm. s. 106–107, 123, 128, 137, 147 a M a r á z , K.: *Die Adelsiegel in Mähren in den Jahren 1471–1526: Eine statistische Analyse*. In: *Die Länder der Böhmisches Krone und ihre Nachbarn zur Zeit der Jagiellonenkönige (1471–1526)*. Kunst – Kultur – Geschichte (hg. von E. Wetter). Leipzig 2004, zejm. s. 165 a 167.

Pravé pečeti krále Jana byly velmi často opatřovány na rubu sekretní pečeti. I tuto situaci vyřešil Oldřich II. z Rožmberka po svém. Prostě si dal zhotovit opět napodobeninu typáře Janova erbovního sekretu, o čemž nás přesvědčí pět naprosto shodných otisků na rubu jezdeckých padělků, pochopitelně lišících se v detailech od všech Janových pravých sekretů.²⁴¹ Otázkou zůstává, proč Oldřich nedal otisknout padělaný sekretní typář i do dorsa šestého exempláře falza Janovy jezdecké pečeti (údajně 6. ledna 1336), neboť se na rubu této pečeti objevují pouze dolíky ve vosku. Snad to způsobily pouze nějaké momentální technické obtíže nebo Oldřich prostě postřehl, že u některých pravých pečeti Jana Lucemburského rubní sekret skutečně chybí a místo něj se objevují dolíky či voskový hřeben se zářezy.²⁴² Pokud představuje jezdecká strana falza pečeti relativně zdařilou napodobeninu pečeti královské, nelze to již říci o jejím rubním padětku sekretu.

Základní ikonografické schéma padělaného sekretu a jemu odpovídající pravé sekretní pečeti Jana Lucemburského je totožné. V pečetním poli vidíme rozkřídlenou orlici, jejíž tělo je překryto čtvercovým štítem s českým (v prvním a čtvrtém poli) a lucemburským (ve druhém a třetím poli) lvem. Legenda pečeti, v obou případech vyrytá smíšeným majuskulním písmem, zní u originálu: + SECRETVM IOH(ANN)IS REGIS BOEMIE ET COMITIS LVCCELBVRGEN(SIS), u falza ale: +SECRETVM IOH(ANN)IS REGIS BOEMIE ET COMITIS LOCOMLVVRGEN(SIS) (sic!). Velikost pečeti u originálu činí 40 mm a u falza 39 mm – chybí zde totiž tenká linka za vnějším perlovcem legendy. Z uvedeného je tedy evidentní, že byl napodobován IV. či VI. typ Janova sekretu, avšak vzhledem k nízké kvalitě pečetního falza nelze říci, zda byl napodobován typ IV. či VI.

Již na první pohled jsou patrné četné rozdíly v provedení u padětku a originálu. Štít překrývající tělo orlice je u falza nesporně čistě španělský, kdežto u originálu – ať již u IV. či VI. typu – gotický. Vyobrazení lvů na štítu je velmi rustikální a nepovedené, což se, stejně jako u falza jezdecké strany, projevuje zejména u zadních nohou lvů. Letky a ocas orlice jsou poměrně tenké a, v porovnání s originálem, dosti nesouměrně zobrazené. Nejvíce ale o rytcově neobratnosti svědčí zobrazení hlavy a krku orlice, který je velmi tenký a dlouhý, až „žirafovitý.“ Orlice má dále až neanatomicky velkou vzdálenost nohou. Rovněž neurované písmo legendy, kde každé písmeno je de facto samojediné, nesterétně široké a vysoké, vykazuje nedbalost provedení zejména v obloucích (např. písmeno „S“) a příliš velkým rozštěpením dříků písmen (písmena „I“ a „L“), je opět „neklidné“ – „skáče.“ Písmo legendy tedy neukazuje na příliš velkou zručnost a kvalitu rytce. Navíc, jak jsme výše viděli, se v legendě objevuje chyba – jakoby snad ani rytec nebyl znalý písma či napodoboval hůře dochovaný otisk. Legenda je sevřena nepřilíživými perlovci, přičemž tenké linky doprovázející perlovce na originále zcela chybí. Je tak zcela evidentní, že padělaná pečeť je mnohem nižší kvality než originál, což naprosto vylučuje její vznik u zlatníka, zhotovujícího Janovy pravé královské pečeti a podporuje fakt falza.

Porovnáním falza jezdecké i sekretní pečeti Jana Lucemburského přivěšeného ke zpadělanému pergamentu s datem 24. dubna 1325 s pečetěmi ostatních rožmberských podvržených pergamentů, hlásících se k Janovi Lucemburskému, zjistíme, že všechny vznikly otiskem jednoho jezdeckého a jednoho sekretního typáře, a že jsou tudíž také falzy.

Zbývá nám zodpovědět poslední otázku, typickou pro každé falzum – cui prodest? Na tomto místě lze říci snad pouze tolik, že si falzy, a to nejen „Janovými,“ Oldřich snažil pojis-

241 Vyobrazení in: M a r á z, K.: *Česká jezdecká pečeť III*, č. 65 (nestránkováno).

242 Z listin bývalého rožmberského archivu k tomu srov. listiny s datem 27. února 1326 (SOA v Třeboni, Cizí statky, sig. z Býčice II 34 2), 8. června 1327 (SOA v Třeboni, Cizí statky, sig. Janovice nad Úhlavou II 190 1), 8. června 1327 (SOA v Třeboni, Cizí statky, sig. Janovice nad Úhlavou II 190 2).

tit, a to se mu také úspěšně povedlo, jím převážně uzurpovaný majetek v rámci snahy získat tak peníze na alespoň částečnou splátku neustále rostoucích dluhů. Ale falzy se také chtěl vypořádat s nástrojem královské vlády v blízkosti Českého Krumlova – zlatokoronuským klášterem, ospravedlnit popravu Jana Smila z Křemže – soupeře Oldřicha II. z Rožmberka, jež byla vlastně vraždou z Oldřichova popudu, uzurpovat některé statky i zahladit falzátorskou činnost – to vše vedlo Oldřicha k tomu, že si nechal padělat celý soubor falz listin, listů i pečeti. Falzátorství Oldřichovi dovolila neklidná doba po husitských válkách, kdy ještě nezasedal zemský soud a více než právo platila faktická vojenská moc velkých feudálů typu Oldřicha II. z Rožmberka. Jistě mu k tomu dopomohl i bohatý rožmberský archiv a Oldřichův intelekt.

Ne všechna falza listin byla pouze majetkově nároková. Především padělanými pergameny na jméno Jana Lucemburského Oldřich II. z Rožmberka potvrdil Rožmberkům významné výsady. Jmenujme alespoň snížení královské berně pro Rožmberky na pouhých 300 kop grošů pražských (falzum s datací 28. srpna 1329) a zejména právo předkládat pouhé vidimáty místo originálů listin (falzum s datací 13. ledna 1334). Toto klíčové falzum vlastně pomohlo zahladit většinu stop po falzátorství, neboť Oldřich si dal skutečně některé zásadní padělky i s některými originály uloženými v rožmberském archivu vidimovat, čímž padělky na první pohled učinil důvěryhodnějšími. Možností předkládat pouhé vidimáty zůstala celá padělatelská akce skryta zrakům nepovoláných lidí a při event. sporu by odpadly ze srovnání vnější znaky listin a pečeti, takže vlastně předmětem kritiky se mohl stát toliko obsah a diktát listin. Vidimaci, která zřejmě souvisela s ustavením stavovské komise roku 1454 a náplní jejíž činnosti bylo prověřovat převody zejména církevního majetku na šlechtu za husitských válek, přitom prováděli lidé většinou na Oldřichovi nějakým způsobem závislí, jako např. opat rožmberské fundace ve Vyšším Brodě, či rožmberští úředníci.²⁴³

Zajímavou skutečností rovněž je, že Oldřich falza typářů okamžitě neničil, ale neváhal je použít znovu v případě potřeby, a to i po několika letech. Tak např. falzum listiny Jana Lucemburského o snížení berně na pouhých 300 kop grošů vzniklo nejpozději před rokem 1456 a bylo téhož roku vidimováno.²⁴⁴ Oproti tomu další Oldřichovo falzum na jméno Jana Lucemburského, tentokrát s datací 17. září 1333, vzniklo již nejpozději roku 1443,²⁴⁵ což znamená, že nejméně tohoto roku musel Oldřich vlastnit padělané typáře jezdecké i sekretní pečeti Jana Lucemburského. Neváhal je však použít znovu v roce 1456, tedy po celých třinácti letech!²⁴⁶

Oním klíčovým falzem, hlásícím se k 13. lednu 1334, kterým měl Jan Lucemburský na žádost Petra I. z Rožmberka dovolit Rožmberkům předkládat vidimáty místo originálních listin, se dobře projevuje Oldřichova důmyslnost, s jakou k falzátorství listin, listů a pečeti přistupoval.²⁴⁷ Jde zde o klíčový padělek a Oldřich se jistě snažil dát mu zdání co největší věrohodnosti. Jistě ne náhodné bylo datováno 13. ledna 1334 v Lucemburku. Bývalý rožmberský archiv totiž do dnešních dnů skrývá čtyři nepochybné originály listin krále Jana Lucemburského, vydané 13. ledna 1334 v Lucemburku, přičemž tři z nich nesou

243 M a r á z , K.: *K problematice*, s. 85–86, resp. M a r á z , K.: *Falzátor*, s. 20.

244 M a r á z , K.: *K problematice*, s. 87, Š i m k o v á , M.: *Rožmberská kancelář*, s. 57, kde autorka píše, že: „...možnou dobu vzniku falza dnes nelze s přesností určit. Jistě však je, že falzum muselo být vytvořeno právě před začátkem roku 1456.“ Prakticky bylo ale využito 23. března 1456 krátce po svém vidimování dne 3. ledna 1456.

245 Š i m k o v á , M.: *Rožmberská kancelář*, s. 49.

246 Podrobnější rozbor a vysvětlení včetně zasazení i dalších padělaných typářů do historických souvislostí nalezne zájemce v mém výše uvedeném článku: M a r á z , K.: *K problematice*.

247 SOA v Třeboni, Cizí rody, sig. z Rožmberka 3/6a; srov. také *Listář I*, s. 243–244, č. 357.

dodnes jeho bezpečně pravé jezdecké pečeti.²⁴⁸ Skutečnost, že by Jan vydal ve stejný den a na stejném místě dvě či více listin pro téhož příjemce, jistě zvětšovalo důvěru ve falzum samotné.

248 SOA v Třeboni, Cizí statky, sig. Žíželice II 391 1, SOA v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vrchní úřad Český Krumlov, sig. II B 1 A alfa, č. 1, SOA v Třeboni, Cizí statky, sig. Hořepník II 177 1, SOA v Třeboni, Cizí statky, sig. Žíželice II 391 2 (dnes nemá pečeť).